Good Approach

سوال نمبر: ٢
جواب نمبر: ٢

١- تعارف: سچل سرمست نه صرف سنڌ جو بلڪ هندي کنڊ جو سڀ کان اهم شاعر آهي. سچل سرمست جو سچو نالو عبدالوهاب فاروقي آهي. سندن جو خاندان حضرت فاروق سان ملي ٿو. سچل سرمست حافظ قرآن به هيو. سچل سرمست حقيقت ۾ هڪ سرمست بي باڪ شاعر هو جيڪو ساده ڪپڙا پائيندو هو، ساده پيئندو هو، راڳ جو گهڻو شوقين هو، موج ۽ مستي ۾ اچڻ کان پوءِ پيالو هڻندو هو. سچل بنيادي طور تي هڪ صوفي شاعر هجڻ سان گڏ بيباڪ آهي. هو پنهنجي ذات جي انا پرستي ختم ڪري ڇڏي ٿو. سچل سرمست جي شاعريءَ ۾ بي باڪيءَ جو عنصر انهيءَ ڪري ملي ٿو ڇاڪاڻ جو سچل صاحب حسين بن منصور الحلاج کان بي حد متاثر هو.

٢- سچل سرمست جي شاعريءَ ۾ بيباڪيءَ جو عنصر

شاهه عبداللطيف سچل سرمست لاءِ فرمايو هيو ته جنهن دلي کي اسين ناهيو ۽ جو ڍڪيو آهي انهن جا ڍڪڻ سچل لاهيندو. سچل ڍڪڻ بدران دلو ئي ٽوڙي ڇڏيا. ان جو مقصد مطلب اهو هيو ته سچل سرمست جي بي باڪي جاري ۾ شاهه سائين به واقف هيا. شاهه سائين پنهنجي شاعري لڪيل لفظن ۾ ميڪي ڳالهيون ڪيون

- مهرباني ڪري هر هڪ پيراگراف کي ڦرڙو ...
- ادبي گفتگو ڪيو ته بهتر آهي

Date

سچل سائينءَ کلي انداز ۾ ڪئي اٿس

(الف) سچل سرمست جي بيباڪي ۽ منصور الحلاج

سچل سرمست ان شخص مان متاثر ٿيو جيڪو جيڪو انا الحق جي ڪيفيت وحدة الوجود مان ۽ گهڻو متاثر هو. منصور الحلاج جي انا الحق واري ڪيفيت کي پنهنجي شاعري جو حصو بڻايو اٿس. شاهه صاحب جا لفظ سچل سائين جي باري ۾ ان ڪري به چيا ڪاڻ جو منصور الحلاج مان متاثر هيا ۽ منصور اهڙو ماڻهو هيو جنهن کي ڪنهن شخص جيئن ئي منصور جا ٻول ٻڌي هٿ لاهڻ جي دعوي ڪري رهيو آهين ان حتي ان ويرانيو ته افسوس تون منهنجو مرشد گهڻو ڪري چئي ڏيو. چاهي ٿو ماڻهن پيغمبري نه ڇڏ مان خدا هئڻ جو دعوي ڪري رهيو آهيان.

منصور الحلاج جي پيءُ سچل سرمست ان ڪري به اهڙي دعوى ڪندا اٿس چاڪاڻ ته منصور جو چوڻ آهي الله تعاليٰ پاڻ قرآن حڪيم ۾ چيو آهي ته مان توهان کي توهان جي ساهه جي رڳ کان به ويجهو آهيان. سچل سرمست ان ڪري مستي ۾ اچي اهي شعر چيا آهن.

(ب) سچل سرمست جي بيباڪي ۽ ڪفر جو فتوائون

سچل سائينءَ جي بيباڪيءَ جي ڪري ان تي ڪفر جون فتوائون پڻ لڳيون.

سچل سائين ڪفر جون فتوائون لڳڻ کان
بعد به چپ نه رهيا ۽ هن پنهنجي
شاعري لکندا رهيا. ملن جيڪي
هن کي ڏنيون فتوائون ۽ تڪليفون
ڏنيون هو پنهنجي قلم ذريعي ٺهڪندڙ
آئينو ڏنائون. سچل سائين پنهنجي
پوري زندگي لکندا رهيا.

ب) سچل سرمست جا ڪجهه شعر جنهن ۾ هي باڪي بلڪل ظاهر آهي

سچل سائين ملن کي پنهنجي شاعري ۾
باقاعده طريقي سان ننگو ڪيو آهي
بهترين شعر جيڪي اڄ به ڳايا
ويندا آهن

اڙي او ملان انهي منڊ جو چڪو م چکين

مٿين ڏنل شعر ۾ سچل سرمست ملن کي
پنهنجي ڪيفيت جي باري ۾ ٻڌائيندي
چوي ٿو ته جيڪڏهن ان ڪيفيت مان
هنن مان گذري رهيو آهيان
جيڪڏهن توهان تو رو به ان جو چڪو
چکيو ته پنهنجي منهن تي ڇار ڏيو ملي
۽ پوءِ ته توهان کي حقيقت جو پتو
پوي

الله الله جو ڪرين، پان ٿي الله جان -
سچو سائين هڪڙو، ناهي ڪو گمان -

ڪيهي ڪعبي ڪيهي قبلي، اهي ته سڀ بهاني -
مين عيون نيت ڪعبي دي عوان، پير ميڏا ايڳاني -
سچل آپ سائين فرمايا، ٿيو حق ستاني -

Date

سچل سائين جا اهڙا ڪيترائي شعر
آهن جنهن مان بي باڪي ۽
سرمستي جو عنصر بلڪل واضح آهي

٣- اختتام: سچل سرمست جي بي باڪي
جي انداز مان ان جو مرشد ۽ بيا پڻ
واقف هيا. شاهه سائين به واقف هيو
ان ڪري هن فرمايو هيو ته جنهن دلين
تي اسين ڍڪڻ ڏنا آهن انهن جا ڍڪڻ
سچل سرمست لاهيندو. ۽ سچل جي
شاعري پڙهڻ سان بي باڪي جو عنصر ان لاءِ
به ملي ٿو ڇاڪاڻ ته هو منصور الحلاج
مان گهڻو متاثر هيا.

15

Please add more poetry

25-9

سوال نمبر ٤:
جواب نمبر ٤

(الف) ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

١- تعارف

ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ جهڙو
محقق سنڌ کي شايد ئي ڪو ٻيو مليو
ڇاڪاڻ ته ڊاڪٽر صاحب سنڌي ٻولي
تي ڪيترو ڪم ڪيو، تاريخ تي جيڪي
ڪتاب لکيا انهن جو ڪو به ثاني نه آهي
ڊاڪٽر صاحب ١٩١٧ع ۾ ڳوٺ جعفر
لغاري ضلعي سانگهڙ ۾ پيدا ٿيو. ابتدائي
تعليم ڏٺاڙي مان حاصل ڪيائين. بي اي
جوناڳڙهه، ايم اي علي ڳڙهه مان
ڪيائين. ڊاڪٽر صاحب ١٩٤٦ع ۾ آمريڪا
ويو ۽ ڏٺاڻ پي ايڇ ڊي ڪئي ۽ ١٩٤٩ع ۾
وطن واپس آيو. پاڻ تحقيق جي
دور تائين ادب لکي ۽ گهڻو آهي جن
مان ۽ ڪتاب ڇپجي ويا ادب تي
آهن.

(ب) ڊاڪٽر بلوچ صاحب جي علمي خدمتن تي مختصر نظر وجهجي ٿي

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ صاحب
اهڙو ته بهترين محقق هو جو دنيا جي
عالمي اداري يونائيٽيڊ نيشن (UN) ۾
جيو ڏنا جي تاريخ تي انهن کي
ٻوڪ لکي ڏيو. جڏهن ڊاڪٽر صاحب
جڏهن اهو ڪتاب انگريزي ۾ لکي UN
تي ڏنو ته ان ٻوڪ مان صرف لفظ
به ڪڍي نه سگهيا مون کي ...

Date

ان ئي حالت ۾ اهو بوڪ ڇاپيو. ان ڳالهه
مان اهو واضح ٿئي ٿو ڊاڪٽر صاحب
کيا کيترو علم
هيو.

ڊاڪٽر مهتاب صاحبا هڪ

انٽرويو ۾ پيو ته ڊاڪٽر صاحب جي
ٻوڪن کي پڙهڻ لاءِ هڪ زندگي ۽
ورڻي اندون کي سمجهڻ لاءِ ٻي زندگي
جي ضرورت آهي. اهو ان لاءِ ته
هو پنهنجو گهڻو وقت پنهنجي ڪتابن
سان گذاريندا هيا. ڊاڪٽر صاحب
اهو به واضح ڪيو هيو ته هن پنهنجي
گهرواري کي به پنهنجي ٻارڙن
کي وقت ڏيڻ ڏيو ۽ پنهنجو گهڻو
وقت ڪتابن کي ڏنو. ڊاڪٽر
صاحب سنڌي ادب تي لاتعداد ڪم ڪيو
ڏنو ۽ هن ٻيون به ڪتابون سرانجام
ڏنيون.

(الف) سنڌي ٻوليءَ جي مختصر تاريخ

ڊاڪٽر صاحب جي ڪتاب 1962ع ۾
لکيو هن ڪتاب ۾ سنڌي ٻوليءَ
جي بڻ بنياد بابت لکيو هن خود
ساڃاڻا ٻوليءَ تي خرچ ڪيا سٺي ۽
ٻوليءَ جي بڻ بنياد بابت پنهنجو
نظريو ڏنو. هن فرمايو ته سنڌي ٻولي
سنڌون سنڌو سنسڪرت مان نڪتل نه آهي،
بلڪه سنسڪرت کان اڳ وادي سنڌ جي
جيڪا سنڌو ماڻهن قديم ٻولي آهي. ان
کان علاوه ڊاڪٽر صاحب هن ڪتاب ۾
سنڌي ادب جي تاريخ ۽ ارتقا تي
بهترين تحقيقي مواد پيش ڪيو آهي.

CamScanner

Scanned with CamScanner

Date

(ب) لوڪ ادب: ڊاڪٽر صاحب سنڌ جو لوڪ ادب لغت سان گڏوگڏ ڏاهپ جي لفظن جي بناوٽ ڪئي آهي. ڊاڪٽر صاحب جن ڪارج جي پنهنجي صفحت صحيح صحيح سان ڪوتائي ڪري اسان کي ڏيهه بهادري ڏنا.

(پ) بيدل بين جا بول: ڊاڪٽر صاحب هن ڪتاب ۾ بيدل جي شاعري بابت مواد گڏ ڪيو ۽ سنڌي مواد لاءِ هو بيدلا جي علائقي ۾ گھمي ڦري گڏ ڪري پوءِ ان بابت هڪ مختصر ۽ بهترين ڪتاب لکيائون.

ڊاڪٽر صاحب ٻيا به گھڻا ئي ڪتاب لکيا جن ۾ جامع سنڌي لغات، ڪليات عمل، شاعر جو رسالو ۽ شاهه لطف الله قادريءَ جو ڪلام.

(ٿ) پڄاڻي: ڊاڪٽر صاحب گھڻيون ئي خدمتون سرانجام ڏنيون سي ڪنهن وقت ۾ پنهنجي ذات جو ڪير ملسا نه پيو پنهنجي سموري ڪوشش سنڌي ادب جي تاريخ ۾ خوجنا ۾ لڳائي ڇڏي. ڊاڪٽر صاحب سنڌ جو حقيقي مالي هو. هو جنهن جلد ئي دور هر ٻارن ۽ مستقبل جي ٻارن لاءِ هو اهو سلس ڪيو ته هو پنهنجي سنڌين کي پنهنجي ٻولي بابت آشنا ڪيو.

(ب) مرزا قليچ بيگ

(1) تعارف: مرزا قليچ بيگ سنڌ جو ناميارو اديب هو جيڪو 1853ع ۾ ڄائو ۽ 1923ع ۾ فوت ٿي ويو. هن بمبئي مان بي اي ڪيائين. پر پڇاڙي جي آخري سال ۾ فيل ٿي پيو. سنڌ ۾ واپس اچي مختيارڪار ٿيو ۽ پوءِ ڊپٽي ڪليڪٽر ٿي رٽائر ٿيو. مرزا صاحب انگريزي، فارسي ۽ عربي جو وڏو عالم هو. هن جو مطالعو سمنڊ جيان وسيع هو. مرزا صاحب سنڌي ادب لاءِ بهترين ڪوششون ڪيون ۽ سنڌي کي عام ماڻهن تائين پهچايو.

(٢) مرزا قليچ بيگ جون ادبي خدمتون

مرزا صاحب تقريبن ٤٠٠ کن ڪتاب لکيا، جن ۾ گهڻائي ترجمن جي آهي. هن تقريبن ادب جي هر صنف تي لکيو. ادب کان علاوه سائنس، باغباني ۽ صحت وغيره تي به پنهنجي قلم جا جلوه ڏيکاريا اٿائين. هتي سندس تخليقن جو مختصر جائزو وٺجي ٿو.

(١ الف) مرزا صاحب بحيثيت ناول نگار

مرزا صاحب بحيثيت ناول نگار ججهو ڪم ڪيو. هن شروعاتي دور ۾ ناولن جو ترجمو ڪيو ۽ پوءِ پنهنجا طبعزاد ناول لکيائين. ناولن مان بهترين ناول "زينت" ۽ "دلارام" جا نالا سرفهرست آهن. هن ناولن کي هڪ بهترين ناول سمجهيو ويندو آهي. مرزا صاحب جي ناولن ۾ پنهنجي دور جي بهترين عڪاسي ڪئي اٿن.

Scanned with CamScanner

(ب) مرزا صاحب بحيثيت ڊراما نگار

سنڌي ٻوليءَ ۾ ڪيترن ئي مضمون شاعر
سائين ۽ سچل سائين جيئن مرزا صاحب
ڪيون هن شاعريءَ ۾ نيون صنفون
به ايجاد ڪيون ته مرزا صاحب سنڌي ادب ۾
نيون مضمون پاڻ ايجاد ڪيون پاڻ نه
هن ٻين ٻولين جي ادب مان سنڌي ٻوليءَ
۾ ترجما شروعات مرزا صاحب ترجمي
ڪان ڪئي آهي ۽ ان ڪان پوءِ هو اهڙن
جون فني خوبيون سمجهڻ ڪان پوءِ ڏهن
ٺاهڻ جو مظاهرو ڪري ڏيکاريو مرزا صاحب
ڊرامو لکڻ ۾ ڪيو آهي ناڪي سان
پهريون ڊرامو ليلا مجنون هن ڪيترا ئي
ڪاميابيءَ سان ان کان پوءِ سنڌي ٿيٽرن ۾ ڪاميابي
ڊراما ڪيترا ئي سنڌي
وڃائي پيش ڪيا ويا.

(ب) فلسفو ۽ اخلاقيات:

فلسفي ۽ اخلاقيات تي به مرزا صاحب جو ڀرپور قلم
هليو آهي هن بهترين طريقي سان انهن
ڪتابن جو ترجمو ڪيو آهي گهڻو تعداد
مرزا صاحب پنهنجا ڪي پڙهندڙ سنڌي
ڪتاب پاڻ لکيا. هو عربي ۽
فارسي جو عالم هو جنهن جي ڪري
ڪوشش ڪئي عربي فارسي جون تصنيفون
سنڌي ۾ آڻي.

(ب) تاريخ ۽ تحقيق:

مرزا صاحب تاريخ ۽ تحقيق جي ميدان ۾ به پاڻ مڃايو
پنهنجا ڪيا ۽ ترجمو ڪتاب بهترين
فهرست بيان ڪري ٿو ڪتاب اهلوڪا
تاريخ وارو جنگ جي عرب وقت سنڌ آهي

عيان ٿيو. ناموري قديم سنڌي ۾ جڏهن
فارسي ۾ لکيل هوندا ڪي سنڌي ۾ ترجمو
ڪيا ويندا.

(ت) مرزا صاحب بحيثيت شاعر

مرزا صاحب نثر کان علاوه بهترين
نظم پڻ لکيا. شاعريءَ جو موضوع گهڻو
ڪري انسانيت، اخلاق، دين ۽ دنيا جو
ڏيکاري ملي ٿو.

(۳) اختتام

مرزا قليچ بيگ انگريز دور جي هڪ ذهين
۽ شعر و شاعريءَ جو وڏو شخص ته وڏو اديب
۽ سنڌي ٻوليءَ جو. نه مرزا صاحب جهڙو
ڪو شخص هو جنهن ۾ اهڙو نه ڪو هو
هر صنف ۾ اضافو ڪيو. سنڌي ٻوليءَ ۾
ترجمي ذريعي هڪ ته ادب جو اضافو ڪيو ٻيو
ٻه پنهنجي اهڙي ڪم الڪيڻ سان ٻين
ٻولين جي ادب کي مٿي پهچائي ڇڏيائين.
ڪان سنوڪر دعوي ٿيو جو ڪارنامو
۽ سنڌي ٻولي پنهنجي ٻي سڀ هڪ مثال جو ڏي
پيرو سرڪاري ٻولي ٿي. ان ڪم ۾ مرزا صاحب
جي تشڪيل انقلاب آڻڻ ۾ صورتحال
بهترين ڪردار ادا ڪيو.

(۱)

سوال نمبر ۸ :
جواب نمبر ۸ :

(الف) سنڌي مان انگريزي ۾ ترجمو

As rain relates to weather, so tears relate to emotions. Rain is either seasonal or non-seasonal, it is easy to differentiate them. However, it is very difficult to recognize water coming out of eyes because human is ~~involved~~ goes through many emotions at a time. If tears would have colours according to emotions, tears and troubles eyes would shed colourful tears.

(ب) انگريزي کان سنڌي ۾ ترجمو

اڄ جونئي احساس ٿيو ته مان قاتل آهيان،
جو پنهنجي تخليق کي ماري ڇڏيو، مان خطرناڪ
جانور آهيان جنهن پنهنجي ~~جو ٻچو~~ مصور جذبات
کي بي رحمي سان روندي ڇڏيو. مان هڪ
اهڙو جن آهيان جنهن پنهنجي تخليق کي
پيدا ٿيڻ کان پهريان ئي ماري ڇڏيو. اڄ
مان پنهنجي اندر سمايل پراڻي فنڪار سان مليس،
يادن مان ان کي ٻيهر مددگار قيد ڪيو هيو. ان کي
بي رحمي سان دٻائي ڇڏيو. مان هڪ فنڪار
ٿي سگهان پيو، هڪ شاعر، هڪ ڪهاڻيڪار،
جيڪڏهن مان پنهنجي دل کي پنجري کان
آزاد ڪيو هجي ها ۽ پنهنجي آواز ٻڌي

Date

ڪين ڏريو ھوجي ھا. مان پنهنجي ٻار کي ڪاڻ
پنهنجا احساس لڪائيندي ھئين. پر خوش
قسمتي سان ھو رڳي آھا پنهنجو ڪتاب مليو
منهنجو عنوان آھي ايڪيھين صدي جي
عورت ۽ ان ماءُ ڪجهه ڪهاڻيون پڙهيو
مان توھان جي لکيل ماءُ ڏاڍي متاثر ٿيم
ان کان پوءِ مان تمام منهنجي ۽
حيران ٿي ويس ڇا ڪاڻ ته ھو رڳي
احساس ٿيو ته مان به اھڙي تخليق
صلاحيت رکان ٿي. پر مان ڪڏھن به ان
کي پاڻ لاءِ موقعي طور استعمال ڪونه
ڪيو. پر توھان توھان جي ڪتاب ھو رڳي
ڏاڍو متاثر ڪيو ۽ منهنجون اکيون
کولي ڇڏيون ته مان پنهنجي اندرين دنيا
۽ جھان کي ڏسان.

15

Date

سوال نمبر ٤ :
جواب نمبر ٤ :

١- تعارف

ڪلهوڙن جي دور کي سنڌي ٻولي جو سنهري دور سڏيو ويندو آهي. ڇا ڪاڻ ته حڪمران عالمي هئا. ۽ صرف اهو هڪ سبب نه هيو جنهن ڪري هن دور کي سنهري دور سڏي سگهجي. هن دور ۾ شاهه عنايت شهيد، ٺٽو جهڙو شاهه سائين عبداللطيف جهڙا روحاني مريد هو. هن ڪلهوڙن (٣) جو ڪم شاهه صاحب جو ڪم پهلان ڪرايو. سنڌي ٻولي الڳ ٿي ويو هن دور ۾ انقلاب آڻي ڇڏيو.

(٢) ڪلهوڙا دور ۾ سنڌي ٻولي جو ادبي جائزو وٺجي ته:

هي دور سنڌي ٻولي لاءِ اهم دور رهيو هن دور ۾ شعر ترقي ڪئي هن دور ۾ ماڻهن ۾ تنقيد (اصل).

(الف) ٻولي: هن دور ۾ سنڌي ٻولي ترقي ڪئي ماڻهن جو شاعري ڪئي. هن ٻولي ان شاعري ۾ سنڌي ٻولي نهايت متضاد فارسي ۽ عربي ٻولين جا لفظ ڪار آمد آهن. ٻين دورن جي ڀيٽ ۾ هن دور ۾ ڪافي اصطلاح ڪم آيا ۽ نئين معاورن جي شاملات ٿي.
~~معاورا هئي~~

(ب) مذهبي ادب: هن دور ۾ مخدوم ابوالحسن ٺٽوي مقدمه لي (عربي) ايجاد ڪئي جنهن سبب ڪتابن لکڻ جي شروعات ٿي. هن دور ۾ مذهبي ڪتاب سنڌي ۾ ترجمو ٿيا ۽ نون ڪتابن به لکيا ويا.

(ب) شاعري ۾ جدت: شاهه سائينءَ ۾ شعري ۾ ايجاد ڪيا. شاعري ۾ بهترين بيت ۽ رمل پيدا ٿيو ۽ شاعري شعري ذريعي معرفت ۾ ڳالهيون ڪيون.

(پ) غزل گو شاعري: هن دور ۾ غزل گو شاعري ۾ راڄ ٿيو جنهن ۾ مرزا اشرف، نور محمد خسته ۽ حافظ عالي اهم آهن.

(ت) تصوف: هن دور ۾ تصوف جي شاعري ۾ جنهن ۾ صوفي فطري عمل جي اڳتي آيا جو شاهه ڪريم جو ترڪو شاهه عبداللطيف ڀٽائي ۽ شاهه عنايت شهيد مان متاثر ٿيو ۽ ان طرح هن دور ۾ تصوف جي حد گهڻي وڌي.

(ٿ) نثر نويسي ۽ لوڪ ادب

اهو علمن جو سار رابعه آهي ته نثر جي باقاعده موضوعات انگريز دور ۾ مرزا قليچ بيگ صاحب جنهن هن دور ۾ نثر جا اصول جوڙيا. هن دور لوڪ ادب به گهڻو ترقي ڪئي.

Date

(٣) هن دور جون نيون صنفون هيٺ ڏجن ٿيون:

(i) قافي يا وائي
(ii) سينگار: محبوب جي تعريف
(iii) مولود: نبي پاڪ جي صفت ثنا
(iv) مدح: نبي پاڪ جي ثنا عرب جي مدح
(v) مناجات: دعا الله کان پاڪ ذات
(vi) مناقب ۽ معجزا: معجزا
(vii) غزل

(٤) اختتام

هي دور ان ڪري هڪ
سنهري دور آهي ڇاڪاڻ ته هن
دور ۾ نيون صنفون ايجاد ٿيون ۽
شاهه عبداللطيف جهڙا شاعر پيدا ٿيا
هن دور ۾ ادب ۾ حقيقي ترقي
ٿي